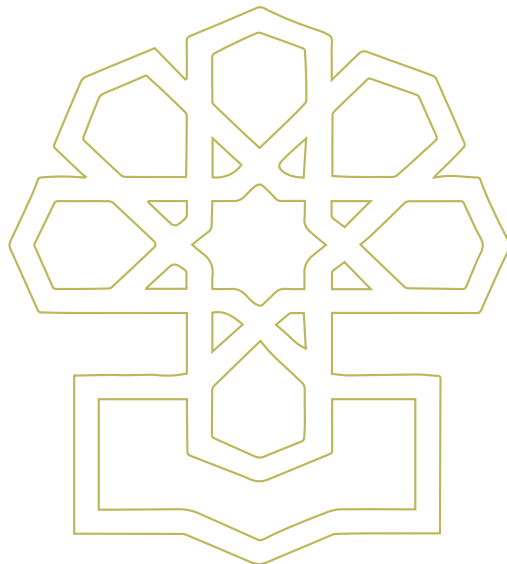

گزارش نظارتی طرح کالابرگ الکترونیکی (۳): بررسی عملکرد فاز جدید طرح با عنوان «تضمین امنیت غذایی و بهبود معیشت مردم»

سید محمد مجتبی میرپنجی

Doi: [10.22034/mrc.report.21916](https://doi.org/10.22034/mrc.report.21916)

چکیده

طرح کالابرگ الکترونیکی در نه ماهه ابتدایی سال ۱۴۰۴، تنها در ۵ مرحله اجرا شد که در آن خانوارهای دهک‌های اول تا سوم ۵۰۰ هزار تومان (آذرماه ۶۲۰ هزار تومان) و خانوارهای دهک‌های چهارم تا هفتم ۳۵۰ هزار تومان اعتبار دریافت کردند. از دی‌ماه ۱۴۰۴ فاز اخیر با عنوان طرح «تضمین امنیت غذایی و بهبود معیشت مردم» اجرا گردید که در آن اعتبار کالابرگ به ازای هر نفر به یک میلیون تومان افزایش یافت. با توجه به این موضوع در عمل جبران رفاهی اضافه شده برای خانوارهای سه دهک اول معادل ۳۸۰ هزار تومان، برای خانوارهای دهک‌های چهار تا هفت معادل ۶۵۰ هزار تومان و خانوارهایی که تا پیش از آن مشمول کالابرگ نبوده‌اند (دهک‌های هشتم تا دهم) معادل یک میلیون تومان صورت گرفت. بررسی عملکرد مالی دولت از دی‌ماه ۱۴۰۴ الی تیرماه ۱۴۰۵ نشان می‌دهد که با احتساب منابع اولیه طرح (۲٫۵ میلیارد دلار منابع برداشت شده از صندوق توسعه ملی) و همچنین سایر منابع در نظر گرفته شده در **قانون بودجه سال ۱۴۰۵**، در مجموع حدود ۶۰۸ هزار میلیارد تومان (در این بازه هفت‌ماهه) منابع مختص طرح در اختیار دولت قرار گرفته که برای پرداخت ۷ مرحله کالابرگ (۶۰۲ هزار میلیارد تومان) کفایت داشته است. رصد قیمت اقلام خوراکی نشان می‌دهد؛ هزینه تأمین سبب ۱۱ قلم کالای مشمول طرح (معادل ۱۰۵۰ کیلوکالری) از دی‌ماه ۱۴۰۴ تا مردادماه ۱۴۰۵ حدود ۶۷ درصد افزایش داشته است. با توجه به تأخیر دومرحله‌ای افزایش اعتبار کالابرگ و در راستای تضمین امنیت غذایی جامعه (با تمرکز بر اقشار کم‌درآمد)، پیشنهاد می‌شود؛ افزایش اعتبار کالابرگ دهک‌های پایین (که در دوره‌های قبل از مبلغ بیشتری برای کالابرگ بهره‌مند بودند) و افراد تحت پوشش نهادهای حمایتی به میزان ۶۰ درصد و به صورت پلکانی برای بخش‌های دیگر جامعه نیز با توجه به وضعیت ایجاد منابع جدید و مشروط به انجام اقدامات مکمل در نظر گرفته شود.

سیدعباس پرهیزکاری (ناظر علمی)؛ محمد مهدی جعفری (همکار)؛ محمدباقر امتی «دفتر مطالعات اجتماعی» (اظهاری نظرکننده)؛ زهره عطاردی (ویراستار ادبی)؛ سعید احمدعلیزاده (صفحه‌آرا).

مرکز پژوهش‌های
مجلس شورای اسلامی

مشخصات گزارش:

دفتر مطالعات بخش عمومی

نوع گزارش:

- ☐ پیش‌نویس قانونی
- ☐ طرح / لایحه
- ☐ راهبردی
- ☒ نظارتی

شماره مسلسل:
۲۱۹۱۶

تاریخ شروع مطالعه:
۱۴۰۵/۰۳/۰۱

تاریخ انتشار:
۱۴۰۵/۰۷/۰۶

۱. مقدمه

فراهم‌سازی مقدمات اجرای طرح کالابرگ الکترونیکی هم‌زمان با تصمیم دولت سیزدهم مبنی بر حذف ارز ترجیحی کالاهای اساسی در اوایل سال ۱۴۰۱ آغاز گردید. اما به دلیل محدودیت‌های فنی و زمانبر بودن پوشش مناسب فروشگاه‌های فعال در طرح، تصمیم دولت بر این شد که سیاست جبرانی حذف ارز ترجیحی از طریق افزایش رقم یارانه نقدی ادامه یابد و طرح کالابرگ الکترونیکی به عنوان سیاست حمایتی مکمل و با اولویت اقشار نیازمند به صورت تدریجی اجرایی شود. با گذشت زمان و تحولات اقتصادی و سیاسی در سطح ملی و منطقه‌ای، توجه جدی به نیازمندی‌های معیشتی مردم موجب شد تا دایره شمول جمعیتی و شبکه فروشگاه‌های فعال طرح در سطح کشور افزایش یابد. به طور کلی، اجرای طرح کالابرگ الکترونیکی در چهار سال گذشته را می‌توان به سه فاز تفکیک کرد و عملکرد آن را مورد بررسی قرار داد. فاز اول طرح در بازه زمانی اسفندماه ۱۴۰۱ الی اردیبهشت‌ماه سال ۱۴۰۳، فاز دوم طرح در بازه زمانی اسفندماه ۱۴۰۳ الی آذرماه ۱۴۰۴ و فاز سوم آن از دی‌ماه ۱۴۰۴ تاکنون اجرا شده است. جدول ۱ خلاصه وضعیت فاز سوم اجرای طرح کالابرگ الکترونیکی را نشان می‌دهد.

جدول ۱. خلاصه وضعیت فاز سوم اجرای طرح کالابرگ الکترونیکی [۱]

نام طرح	تضمین امنیت غذایی و بهبود معیشت مردم
هدف از اجرای طرح	ارتقای سطح مصرف اقلام اساسی خانوارهای کشور از طریق انتقال یارانه ارز ترجیحی از ابتدا به انتهای زنجیره
اعتبار طرح	یک میلیون تومان (ماهانه) به ازای هر نفر
جامعه هدف	در آخرین مرحله از اجرای این طرح (تیرماه ۱۴۰۴)، اعتبار حساب برای حدود ۸۶ میلیون نفر شارژ شد که این میزان، پوشش ۹۴ درصدی از کل جمعیت را نشان می‌دهد.
میزان افزایش اعتبار کالابرگ نسبت به قبل از اجرا برای مشمولین در هر دهک	سه دهک اول: افزایش ۳۸۰ هزار تومان دهک‌های سوم تا هفتم: افزایش ۶۵۰ هزار تومان دهک‌های هشتم تا دهم (که پیش از این مشمول طرح نبودند): یک میلیون تومان
اقلام مشمول	۱۱ قلم (برنج، روغن، ماست، پنیر، شیر، تخم مرغ، گوشت قرمز، مرغ، حبوبات، ماکارونی، قند و شکر)
تعداد فروشگاه متحمل به طرح	حدود ۳۳۰ هزار (۱۳ هزار فروشگاه زنجیره‌ای و مابقی فروشگاه خرد) ۸۹۰۰ فروشگاه متخلف تاکنون غیرفعال شده‌اند.
فروشگاه‌های زنجیره‌ای فعال در طرح	افق کوروش، رفاه، جانبو، هفت، دیلی مارکت، وال مارکت، گندم طلایی، شهروند، امیران، اتکا، محسن، هایپرمی، یاس مارکت، ایران مارکت، محسن، هایپر استار، هایپر فامیلی، مینو مارکت، ترقی
مشارکت در طرح	تا پایان سال ۱۴۰۴، بیش از ۹۸ درصد از مشمولین در این طرح مشارکت کرده که پیش‌بینی می‌شود بخش قابل توجهی از ۸۶۷ هزار خانوار باقی‌مانده (معادل ۱٫۵ میلیون نفر) تاکنون اعتبار خود را مصرف و در طرح مشارکت کرده‌اند.

مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی از ابتدای اجرای این طرح ضمن رصد مستمر عملکرد آن، نسبت به انتشار گزارش‌های نوبه‌ای در قالب «مجموعه گزارش‌های نظارتی طرح کالابرگ الکترونیکی» اقدام کرده است. تاکنون دو شماره از این مجموعه با عنوان «گزارش نظارتی ارزیابی طرح کالابرگ الکترونیکی» [۲] ناظر به عملکرد فاز اول طرح و «گزارش نظارتی ارزیابی طرح کالابرگ الکترونیکی» (۲): عملکرد طرح از منظر تطبیق با قوانین، رضایت عمومی و چالش‌های اجرایی» [۳] ناظر به عملکرد فاز دوم منتشر شده است. گزارش حاضر، عملکرد سومین فاز اجرای این طرح را مورد ارزیابی قرار می‌دهد.

۱. تخصیص ارز ترجیحی و طرح کالابرگ الکترونیکی در سال ۱۴۰۴

ارز ترجیحی ۲۸۵۰۰ تومانی جهت تخصیص به واردات نهاده‌های کشاورزی، دارو و تجهیزات پزشکی از سال ۱۴۰۱ تادی ماه سال ۱۴۰۴ توسط دولت تأمین شد. البته این سیاست پس از اجرای طرح انتقال ارز ترجیحی به انتهای زنجیره در دی ماه سال گذشته نیز همچنان برای واردات گندم، دارو و تجهیزات پزشکی ادامه پیدا کرد. عملکرد این سیاست در سال ۱۴۰۳، تخصیص ارز ترجیحی ۱۳،۴ میلیارد دلاری را نشان می‌دهد. این رقم برای سال ۱۴۰۴ (تنها تادی ماه سال گذشته) حدود ۱۱،۲ میلیارد دلار (۸،۱ میلیارد دلار برای واردات نهاده‌های کشاورزی و ۳،۱ میلیارد دلار برای دارو و تجهیزات پزشکی) بوده است. همچنین در سال گذشته ۱،۵ میلیارد دلار برای تأمین ذخایر راهبردی (کالاهای اساسی) اختصاص یافته است.

طرح کالابرگ الکترونیکی در سال ۱۴۰۴ و تا پیش از اجرای طرح «تضمین امنیت غذایی و بهبود معیشت مردم» در دی ماه، تنها ۵ مرحله (فروردین، خرداد، شهریور، مهر و آذرماه) اجرا شد که در آن خانوارهای دهک‌های اول تا سوم ۵۰۰ هزار تومان (آذرماه ۶۲۰ هزار تومان) و خانوارهای دهک‌های چهارم تا هفتم ۳۵۰ هزار تومان اعتبار دریافت کردند. اجرای این ۵ مرحله نیازمند حدود ۱۲۵ هزار میلیارد تومان اعتبار بود. در سه ماهه پایانی سال ۱۴۰۴ نیز منابع لازم مطابق با ماده (۱۱) آیین‌نامه تضمین امنیت غذایی و بهبود معیشت مردم از محل تسعیر ارز برداشتی از صندوق توسعه ملی به ارزش ۲۵۴ همت (۱،۹۳ میلیارد دلار) تأمین گردید.

۲. منابع در نظر گرفته شده در لایحه و قانون بودجه سال ۱۴۰۵

مطابق با ماده (۱۱) آیین‌نامه تضمین امنیت غذایی و بهبود معیشت مردم، منابع اولیه طرح کالابرگ برای اجرای ۴ مرحله اول (دی ماه ۱۴۰۴ الی فروردین ماه ۱۴۰۵) از محل منابع صندوق توسعه ملی (در مجموع ۲،۵ میلیارد دلار) تأمین شده است. علاوه بر این، براساس قانون بودجه سال ۱۴۰۵ و از منظر قانونی، منابع لازم برای تداوم طرح در سال ۱۴۰۵ در مصارف هدفمندی به میزان ۹۶۶ همت پیش‌بینی شده است. همچنین در ذیل جدول هدفمندی مابه‌التفاوت نرخ ارز با نرخ ارز مبنای محاسباتی بودجه برای منابع حاصل از صادرات نفت سهم دولت و استقراض از صندوق توسعه ملی به منظور افزایش اعتبار کالابرگ یا ترمیم حقوق در طول سال در نظر گرفته شده است. از نظر مفهومی جهت ایجاد فهم مشترک در مورد طرح باید عنوان کرد که دو سیاست اصلاح نرخ ارز ترجیحی و انتقال ارز مرکز مبادله از تالار اول به دوم که بر روی منابع هدفمندی و تسعیر ارز استقراض از صندوق توسعه ملی اثرگذار بود، در اواخر سال قبل اجرا شد. از این منظر، می‌توان این گونه توضیح داد که منابع مورد نیاز این طرح، از محل تسعیر ارز دولت (مابه‌التفاوت نرخ ۲۸۵۰۰ و نرخ ارز مرکز مبادله پس از کسر ارز ترجیحی دارو معادل ۵۴۴ همت) که در لایحه بودجه ۱۴۰۵ نیز با عنوان جمعی - خرجی در جدول هدفمندی ذکر شده بود و بخشی از منابع حاصل از تسعیر ارز استقراضی از صندوق توسعه ملی که در قالب کمک‌زبان به هدفمندی داده شده است (۲۸۵ همت) و افزایش ناشی از تغییر نرخ ارز مبنای محاسبه قیمت گاز در بودجه هدفمندی که عملاً در مجلس به بودجه اضافه شد، تأمین شده است.

۳. عملکرد مالی فاز سوم طرح (تضمین امنیت غذایی و بهبود معیشت مردم)

جدول ۲ عملکرد ردیف منابع طرح کالابرگ الکترونیکی از دی ماه ۱۴۰۴ الی تیرماه ۱۴۰۵ را نشان می‌دهد. منابع مورد نیاز طرح برای سه ماهه پایانی سال ۱۴۰۴ از محل ۲،۵ میلیارد دلار منابع برداشت شده از صندوق توسعه ملی تأمین شد. در بازه زمانی مذکور ۱،۹۳ میلیارد دلار با متوسط نرخ تسعیر ۱۳۲ هزار تومانی مصرف گردید که این میزان معادل ۲۵۰ هزار میلیارد تومان (ردیف ۱ جدول ۲) است. براساس آمار اولیه از عملکرد منابع حاصل از نفت و گاز در چهارماهه ابتدایی سال جاری، ۲،۵ میلیارد دلار سهم دولت و ۲،۳ میلیارد دلار سهم استقراض از صندوق توسعه بوده و با توجه به عملکرد ۳۴۰ هزار میلیارد تومانی ردیف استقراض از صندوق توسعه در همین مدت، مشخص می‌شود؛ میانگین نرخ تسعیر ارز حدود ۱۴۷ هزار تومان بوده است.

در صورت در نظر گرفتن ۰,۶ میلیارد دلار برای حوزه دارو و تجهیزات پزشکی، ارزش سهم دولت در این بازه زمانی که مبنای محاسبه منابع کالابرگ قرار می‌گیرد حدود ۱,۹ میلیارد دلار برآورد می‌شود. علاوه بر این، با توجه به اینکه ذیل جدول منابع هدفمندی قانون بودجه سال ۱۴۰۵ تصریح شده است که «مازاد منابع حاصل از فروش منابع ارزی منعکس شده در بودجه عمومی نسبت به نرخ محاسباتی پیش‌بینی شده، برای حفظ قدرت خرید در قیمت ثابت کالابرگ الکترونیک موضوع بند «۷» مصارف این جدول و ترمیم حقوق هزینه خواهد شد»؛ مازاد منابع حاصل از تسعیر ارزهای نفتی بالاتر از نرخ مبنای محاسباتی بودجه (۱۲۳ هزار تومان) در جدول ۲ تفکیک شده و در ردیف‌های ۴ و ۵ آمده است. در مجموع می‌توان گفت؛ منابع تحقق‌یافته برای اجرای طرح (کالابرگ یک میلیون تومانی) در چهار ماهه ابتدایی سال با در نظر گرفتن ۷۸ همت منابع برداشت از صندوق برای ۴ ماه منتهی به فروردین، ۳۵۸ هزار میلیارد تومان برآورد می‌گردد که با احتساب مصارف ۳۴۴ هزار میلیارد تومانی (هر مرحله از اجرای طرح نیازمند ۸۶ هزار میلیارد تومان اعتبار است) در این بازه زمانی، منابع کافی در اختیار دولت قرار داشته است.

گزارش‌های واصله از عملکرد بودجه هدفمندی یارانه‌ها در چهار ماهه ابتدایی سال ۱۴۰۵، تحقق ۱۲۹ هزار میلیارد تومانی منابع طرح کالابرگ را نشان می‌دهد که بخشی از اختلاف ۲۲۹ هزار میلیارد تومانی با برآورد تحقق منابع را می‌توان این‌طور توجیه کرد که منابع باقی‌مانده از برداشت ۲,۵ میلیارد دلار از منابع صندوق توسعه ملی (ردیف ۲ جدول ۲) به‌عنوان منابع هدفمندی محاسبه نشده است (در عمل منابع محقق شده هدفمندی در چهار ماهه ابتدایی سال باید اعتبار لازم برای اجرای ۳ ماه را تأمین می‌کرد). همچنین با توجه به عدم افزایش اعتبار طرح کالابرگ در این بازه زمانی، به‌نظر می‌رسد مازاد منابع حاصل از فروش ارزهای نفتی بالاتر از نرخ ارز محاسباتی بودجه (ردیف ۴ و ۵ جدول ۲) به این طرح اختصاص نیافته است و صرف تأمین عدم تحقق سایر منابع برای جبران کسری بودجه کرده است.

جدول ۲. برآورد عملکرد ردیف منابع طرح کالابرگ الکترونیک از دی‌ماه ۱۴۰۴ الی تیرماه ۱۴۰۵ [۴]

شماره ردیف	عنوان	ارزی (میلیون دلار)	ریالی (هزار میلیارد تومان)
۱	منابع حاصل از برداشت ۲,۵ میلیارد دلار از صندوق توسعه ملی به‌عنوان منبع اولیه طرح (با نرخ تسعیر ۱۳۲ هزار تومانی)	۱,۹۳	۲۵۰
	مجموع منابع طرح در سه ماهه پایانی سال ۱۴۰۴	-	۲۵۰
۲	منابع باقی‌مانده از برداشت ۲,۵ میلیارد دلار از صندوق توسعه ملی به‌عنوان منبع اولیه طرح (با نرخ تسعیر ۱۳۶ هزار تومانی)	۵۷۰	۷۸
۳	منابع حاصل از تسعیر ارز دولت (مابه‌التفاوت نرخ ۲۸,۵ و ۱۲۳ هزار تومان پس از کسر ارز ترجیحی دارو)	۱۹۰۰	۱۸۰
	مجموع منابع طرح در چهار ماهه ابتدایی سال ۱۴۰۵	-	۲۵۸
۴	منابع حاصل از تسعیر ارز دولت (مابه‌التفاوت نرخ ۱۲۳ و ۱۴۷ هزار تومان پس از کسر ارز ترجیحی دارو) *	۱۹۰۰	۴۵
۵	مازاد منابع حاصل از تسعیر ارز استقراری از صندوق توسعه ملی با نرخ بالاتر از نرخ محاسباتی بودجه (مابه‌التفاوت نرخ ۱۲۳ و ۱۴۷ هزار تومان) *	۲۳۰۰	۵۵
	مجموع منابع طرح در چهار ماهه ابتدایی سال ۱۴۰۵ (با احتساب منابع افزایش اعتبار طرح)	-	۳۵۸**

* مازاد منابع حاصل از فروش منابع ارزی منعکس شده در بودجه عمومی نسبت به نرخ محاسباتی پیش‌بینی شده برای حفظ قدرت خرید در قیمت ثابت کالابرگ الکترونیک موضوع بند ۷ مصارف این جدول و ترمیم حقوق هزینه خواهد شد.

** براساس گزارش عملکرد چهار ماهه ابتدایی سال ۱۴۰۵ خزانه‌داری کل کشور، مجموع منابع طرح کالابرگ الکترونیک در این ۴ ماه، حدود ۳۵۸ هزار میلیارد تومان برآورد می‌شود که جهت پرداخت ۴ مرحله اعتبار یک میلیون تومانی برای ۸۶ میلیون نفر (در مجموع ۳۴۴ هزار میلیارد تومان) کافی بوده است.

۴. وضعیت اجرای طرح در سال ۱۴۰۵ (تضمین امنیت غذایی و بهبود معیشت مردم)

مطابق با ماده (۳) آیین نامه تضمین امنیت غذایی و بهبود معیشت مردم، افزایش هزینه ناشی از تغییر قیمت اقلام سبد کالا به صورت فصلی و از طریق افزایش اعتبار باید جبران شود که تاکنون دو نوبت (فروردین و تیرماه ۱۴۰۵) بازنگری و افزایش اعتبار طرح محقق نشده است که این موضوع، اعتماد عمومی را به وعده های مسئولان (به ویژه در خصوص سیاست های جبرانی طرح های اصلاحی) تضعیف می کند. از سوی دیگر، رصد قیمتی این اقلام پس از اجرای طرح انتقال ارز ترجیحی کالاهای اساسی به انتهای زنجیره (جدول ۳) و سایر افزایش قیمت های ناشی از تورم عمومی و سایر افزایش ها نشان می دهد، هزینه تأمین سبد ۱۱ قلم کالای طرح (معادل ۱۰۵۰ کیلوکالری) از دی ماه ۱۴۰۴ تا مردادماه ۱۴۰۵ حدود ۶۷ درصد افزایش داشته و میزان پوشش هزینه تأمین سبد با اعتبار یک میلیون تومانی از ۴۴ درصد در دی ماه ۱۴۰۴ به ۲۶ درصد در مردادماه ۱۴۰۵ کاهش یافته است. تعلل چندین ماهه نسبت به موضوع افزایش اعتبار طرح به رغم کاهش قابل توجه قدرت تأمین اقلام اساسی (در شرایطی که احتمال کاهش یا از دست رفتن درآمد خانوارها متأثر از جنگ اخیر افزایش یافته است)، نیازمند تصمیمی عاجل و اثربخش است. محدودیت منابع اصلی ترین مانع افزایش اعتبار طرح عنوان می شود که رفع آن صرفاً به روش های تأمین منابع محدود نمی شود و به اصلاح سایر مؤلفه های طرح (مشخصاً جامعه هدف افزایش و شیوه اجرای طرح) نیز وابسته خواهد بود. آخرین مرحله از اجرای طرح کالابرگ در فاز قبلی طرح (آذرماه ۱۴۰۴)، به گونه ای بود که اعتبار کالابرگ برای افراد سه دهک نخست درآمدی به ازای هر نفر ۶۲۰ هزار تومان و برای افراد سایر دهک های مشمول، ۳۵۰ هزار تومان تعیین شده بود. با اجرای فاز جدید طرح و اعطای اعتبار کالابرگ یک میلیون تومانی، در عمل تنها مشمولین جدید طرح (خانوارهای دهک هشتم تا دهم) حمایت یک میلیون تومانی جدید دریافت کردند و این حمایت برای خانوارهای سه دهک اول، ۳۸۰ هزار تومان و دهک های چهارم تا هفتم، ۶۵۰ هزار تومان نسبت به مرحله قبل افزایش پیدا کرد. بنابراین، اگرچه اجرای کالابرگ یک میلیونی برای تمامی گروه های مشمول به معنای افزایش سطح حمایت بود، اما شدت این افزایش برای دهک های درآمدی متفاوت یکسان نبوده؛ چراکه دهک های پایین از افزایش ۳۸۰ هزار تومانی و سایر دهک های مشمول از افزایش ۶۵۰ هزار تومانی برخوردار شدند. از لحاظ وضعیت اجرا تاکنون هفت مرحله از اجرای فاز جدید طرح کالابرگ الکترونیکی سپری شده است. تسویه با فروشگاه ها در ۶ مرحله اول حداکثر ظرف مدت ۲۴ ساعت صورت گرفته است و تأخیر در تسویه صرفاً در مرحله هفتم و به دلیل اختلال در تأمین منابع پیش آمده است که طبق اطلاعات دریافتی، بدهی ها تا ۳۱ تیرماه تسویه شده و رقم مطالبات فروشگاه ها تا ۲۴ مرداد ۱۴۰۵ به حدود ۳۰ هزار میلیارد تومان رسیده است.

جدول ۳. تغییرات قیمتی سبد ۱۱ قلم کالای اساسی (معادل ۱۰۵۰ کیلوکالری) از دی ماه ۱۴۰۴ تا مردادماه ۱۴۰۵ [۵]

ماه/سال	۱۴۰۴/۱۰	۱۴۰۴/۱۱	۱۴۰۴/۱۲	۱۴۰۵/۰۱	۱۴۰۵/۰۲	۱۴۰۵/۰۳	۱۴۰۵/۰۴	۱۴۰۵/۰۵
قیمت ریالی سبد معادل کالابرگ (سبد ۱۱ قلم معادل ۱۰۵۰ کیلوکالری روزانه)	۲۲,۶۰۳,۵۴۴	۲۷,۸۲۷,۴۸۱	۲۸,۸۵۱,۲۹۵	۳۱,۴۵۳,۹۲۷	۳۴,۵۹۰,۹۶۹	۳۶,۳۸۳,۹۷۹	۳۶,۶۱۹,۱۲۷	۳۷,۹۱۴,۹۲۵
افزایش قیمت ماهانه	۱۸٪	۲۳٪	۴٪	۹٪	۱۰٪	۵٪	۱٪	۴٪
میزان پوشش هزینه سبد توسط اعتبار یک میلیون تومانی کالابرگ*	۴۴٪	۳۶٪	۳۵٪	۳۲٪	۲۹٪	۲۷٪	۲۷٪	۲۶٪

* این شاخص کفایت اعتبار کالابرگ یک میلیون تومانی برای پوشش هزینه تأمین سبد ۱۱ قلم کالای اساسی را نشان می دهد. کفایت این اعتبار از ۴۴ درصد در دی ماه ۱۴۰۴ به ۲۶ درصد در مرداد ۱۴۰۵ کاهش یافته است.

۵. منابع و مصارف جهت تداوم طرح در ۶ ماه پیش‌رو تا پایان سال ۱۴۰۵

تداوم اجرای طرح کالابرگ در شش ماه پیش‌رو تا پایان سال ۱۴۰۵ نیازمند بیش از ۶۰۰ هزار میلیارد تومان منابع است. اگرچه برآورد منابع محقق شده طرح در چهارماهه ابتدایی سال، کفایت منابع را برای اجرای طرح نشان می‌دهد؛ اما با توجه به شرایط موجود (احتمال از سرگیری جنگ و همچنین تداوم محاصره دریایی)، اختلال در فروش نفت و درآمدهای ارزی کشور در ماه‌های باقی‌مانده سال محتمل است. جدول ۴ پیش‌بینی منابع هدفمندی یارانه‌ها را برای سال ۱۴۰۵ در دو سناریو خوش‌بینانه و بدبینانه (بر مبنای طول مدت تداوم محاصره دریایی) نشان می‌دهد.

جدول ۴. پیش‌بینی منابع هدفمندی یارانه‌ها در سال ۱۴۰۵ در سناریو خوش‌بینانه و بدبینانه (همت)

منابع هدفمندی یارانه‌ها (ارقام به هزار میلیارد تومان)	بدبینانه	خوش‌بینانه
فروش داخلی فراورده‌های نفتی (تحقق ۱۰۰ درصدی)	۲۱۰	۲۱۰
فروش داخلی گاز طبیعی (تحقق ۴۲ درصدی بر اساس عملکرد چهارماهه)*	۲۸۰	۲۸۰
صادرات فراورده‌های نفتی	۱۹۲ (۱۰۲ میلیارد دلار)	۲۴۰ (۱۰۵ میلیارد دلار)
مابه‌التفاوت ارز دولت پس از کسر ارز ترجیحی به نرخ محاسباتی بودجه	۲۳۶ (سه‌م ۵۵ میلیارد دلاری برای دولت)	۵۴۴ (تحقق کامل نفت سهم دولت برابر با ۸,۷ میلیارد دلار)
کمک زیان هدفمندی	۲۸۵	۲۸۵
مابه‌التفاوت نرخ ارز بازار و نرخ ارز مبنای محاسباتی بودجه (با فرض نرخ ارز میانگین ۱۶۰ هزار تومان)	۲۷۷	۴۹۲
مجموع کل سال	۱۴۸۰	۲۰۵۱

مأخذ: محاسبات پژوهش.

*شایان ذکر است؛ این سازمان بالغ بر ۳۲۴ هزار میلیارد تومان بابت فروش گاز طبیعی از صنایع مختلف طلب دارد که در برآورد منابع محاسبه نشده است و می‌تواند در سال ۱۴۰۵ وصول کند و به منابع اضافه شود. اگرچه در چهارماهه انتهایی سال مقدار فروش داخلی گاز طبیعی کاهش می‌یابد، اما در چهارماهه میانی حجم فروش افزایش یافته و با توجه به وابستگی قیمت گاز طبیعی به نرخ ارز، قیمت آن هم افزایش پیدا می‌کند. در مجموع انتظار می‌رود؛ در ادامه سال حداقل به میزان عملکرد چهارماهه ابتدایی سال تحقق پیدا کند.

از این منظر به نظر می‌رسد که با توجه به عدم تحقق منابع هدفمندی به خصوص به دلیل کاهش ظرفیت تولید گاز، منابع هدفمندی برای پرداخت هزینه‌های ضروری با کسری جدی مواجه است. البته ذکر این نکته ضروری است که حتی در سال ۱۴۰۴ نیز سیاست رفاهی که در قالب ارز ترجیحی صورت می‌گرفت با کسری قابل توجه مواجه بود. در سال ۱۴۰۴، مجموع منابع ارزی سهم دولت ۷,۵ میلیارد دلار بود؛ اما برای تداوم سیاست ارز ترجیحی تا دی‌ماه ۱۱,۲ میلیارد دلار پرداخت شده که آثار پولی نامناسبی را به همراه داشت و همچنین ۲,۶ میلیارد دلار نیز از صندوق توسعه ملی برای پرداخت کالابرگ در نظر گرفته شد؛ بنابراین نباید این نیاز به تأمین منابع برای سیاست کالابرگ را به سیاست انتقال ارز از ابتدا به انتهای زنجیره نسبت داد و در صورت تداوم روند تأمین منابع ارزی کشور حاصل از صادرات نفت و گاز و عدم کاهش فروش داخلی گاز در کشور و تداوم صادرات فراورده، همان منابع بودجه و مجوز ذکر شده در آن برای افزایش منابع متناسب با افزایش نرخ ارز علاوه بر تأمین منابع مورد نیاز برای کالابرگ، افزایش اعتبار کالابرگ را نیز فراهم می‌کند. با این حال، کسری سایر محل‌های درآمدی برای بودجه و اختلال ایجاد شده در میزان صادرات نفت چشم‌انداز تأمین منابع را با ابهام‌هایی مواجه کرده و در سناریوهایی حتی تأمین اصل اعتبار کالابرگ نیز با مضيقه جدی همراه است و باید تدابیر لازم جهت مدیریت کسری بودجه در این زمینه در دستور کار قرار گیرد. با این وجود، با توجه به فشار معیشتی ناشی از افزایش قیمت کالاهای مشمول کالابرگ که در بخش قبل ارائه شد، نباید این فشار کسری بودجه دولت را به صورت مستقیم به اقشار محروم جامعه منتقل کرد و دو موضوع مهم تسویه به موقع با

فروشگاه‌ها و حفظ قدرت خرید مردم به خصوص در دهک‌های پایین درآمدی باید مدنظر قرار گیرد و در مقابل لازم است از روش‌های گوناگون پوشش کسری بودجه برای جبران این کسری استفاده شود.

۶. مدیریت مصارف ناشی از افزایش اعتبار طرح کالابرگ

افزایش پلکانی و هدفمند اعتبار کالابرگ به جای افزایش برابر و همگانی می‌تواند ظرفیت مالی جهت افزایش اعتبار کالابرگ را فراهم کند که توزیع همگانی آن به دو دلیل توصیه نمی‌شود. اولاً، هدف از افزایش اعتبار کالابرگ، توجه به مسئله امنیت غذایی در شرایط فعلی است که افزایش محدود، سطح پوشش هزینه تأمین اقلام اساسی خانوارها را حتی به سطح ابتدای طرح نیز بر نمی‌گرداند. در شرایط فعلی بیشتر از هر زمانی لازم است اقشار کم‌درآمد در اولویت سیاست‌گذاری قرار گیرند. ثانیاً، با توجه به تحولات قیمتی اقلام اساسی (رشد ۶۷ درصدی قیمت سبد معادل از ابتدای طرح) لازم است دولت برای بازنگری و افزایش اعتبار کالابرگ برای دو نوبت دیگر در سال جاری آمادگی داشته باشد که همین ملاحظه بر ضرورت بازنگری در خصوص افزایش همگانی اعتبار کالابرگ دلالت دارد.

گفتنی است؛ افزایش ۲۵ درصدی اعتبار یک میلیون تومانی کالابرگ برای همه مشمولین فعلی در ۶ ماه پیش رو نیازمند ۱۳۰ هزار میلیارد تومان منابع جدید است که با توجه به افزایش قابل توجه هزینه تأمین سبد ۱۱ قلم کالابرگ (افزایش ۶۷ درصدی از دی‌ماه ۱۴۰۴ الی مردادماه ۱۴۰۵) و عدم افزایش مناسب اعتبار کالابرگ برای اقشار کم‌درآمد در دی‌ماه ۱۴۰۴ (افزایش صرفاً ۳۸۰ هزار تومانی اعتبار کالابرگ نسبت به قبل از اجرای طرح)، این میزان افزایش نه تنها افزایش هزینه را برای این اقشار جبران نکرده، بلکه قدرت خرید خانوار را به میزان ابتدای طرح نیز نمی‌رساند. بر این اساس، افزایش پلکانی اعتبار طرح نیز به مدیریت مصارف طرح کمک شایانی می‌کند.

لذا توزیع برابر و همگانی اعتبار کالابرگ با این توجیه که دهک‌بندی دارای خطاست، قابل قبول نمی‌باشد؛ چراکه براساس برآوردها از میزان دقت پایگاه رفاه ایرانیان، این خطا در دهک‌های پایین درآمدی کمتر بوده و همچنین به کارگیری راهکارهای میانی همچون افزایش پلکانی اعتبار (به جای حذف برخی از مشمولین فعلی طرح) پیامدهای خطای احتمالی را می‌تواند کاهش دهد؛ بنابراین پیشنهاد می‌شود که به جای پوشش کل جامعه برای افزایش مبلغ کالابرگ بدون فوت وقت اعتبار کالابرگ دهک‌های پایین (که در دوره‌های قبل از مبلغ بیشتری برای کالابرگ بهره‌مند بودند) و افراد تحت پوشش نهادهای حمایتی به میزان ۶۰ درصد افزایش یابد و به صورت پلکانی برای بخش‌های دیگر جامعه نیز با توجه به وضعیت ایجاد منابع جدید و مشروط به انجام اقدامات مکملی مانند ارائه و به‌روزرسانی مداوم اطلاعات ساختار خانواده، شغل اعضای خانواده در هر بازه زمانی، تکمیل اطلاعات املاک و مستغلات (اعم از سند عادی یا رسمی)، تکمیل سامانه املاک و اسکان، ارائه اظهارنامه مالیات بر درآمدهای مختلف و ... افزایش اعتبار کالابرگ به صورت پلکانی و به تدریج انجام شود.

براساس ماده (۲) آیین‌نامه تضمین امنیت غذایی و بهبود معیشت مردم، اعتبار طرح باید به دو شیوه اعتبار خرید کالا (شیوه فعلی) و کالایی ارائه شود. در همین راستا، در تبصره این ماده وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی به تعیین اقلام مشمول و شیوه اعطای آن به خانوارها و پیشنهاد آیین‌نامه مربوطه به هیئت وزیران جهت تصویب مکلف شده که تاکنون انجام نگرفته است. با توجه به دغدغه تضمین امنیت غذایی؛ فعال‌سازی شیوه دوم این امکان را به سیاستگذار خواهد داد که در شرایط تداوم رشد قیمت اقلام اساسی، افزایش اعتبار در نوبت‌های بعدی به شیوه دوم محدود شود. فعال‌سازی شیوه دوم نیازمند فراهم‌سازی زیرساخت فنی لازم و هماهنگی با چندین شرکت تأمین‌کننده اقلام و فروشگاه‌های زنجیره‌ای فعال در طرح است که از سوی وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی باید پیگیری شود.

- [۱] گزارش‌های دریافتی از طرح کالابرگ الکترونیکی، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی.
- [۲] فولادی‌مقدم، شهاب‌الدین (۱۴۰۳). «گزارش نظارتی ارزیابی طرح کالابرگ الکترونیکی»، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۲۰۴۱۸.
- [۳] موسوی‌نیک، سیده‌ادی و فولادی‌مقدم، شهاب‌الدین (۱۴۰۴). «گزارش نظارتی ارزیابی طرح کالابرگ الکترونیکی (۲): عملکرد طرح از منظر تطبیق با قوانین، رضایت عمومی و چالش‌های اجرایی»، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۲۱۱۴۸.
- [۴] گزارش چهارماهه ابتدای سال ۱۴۰۵ عملکرد مالی دولت، خزانه‌داری کل کشور.
- [۵] شاخص بهای ماهانه کالاها و خدمات مصرفی در مناطق شهری ایران، بانک مرکزی. دی‌ماه ۱۴۰۴ الی مردادماه ۱۴۰۵.

گزیده سیاستی

بررسی عملکرد مالی دولت از دی‌ماه ۱۴۰۴ الی تیرماه ۱۴۰۵ نشان می‌دهد در مجموع حدود ۶۰۸ هزار میلیارد تومان (در این بازه هفت‌ماهه) منابع مختص طرح در اختیار دولت قرار گرفته که برای پرداخت ۷ مرحله کالابرگ (۶۰۲ هزار میلیارد تومان) کفایت داشته است.

